

רק קיום מדת משפט. ואין שם מקום להרגשים של עונש או נקימה ונטירה, כי אם קיום משפט. וזהו כל ענין הדינים — 'עשות משפט'; כשמחייבים את הגנב בתשלומים, הוא רק משום חיוב קיום המשפט. ובכל משפטי התורה, מהקלים שבהם עד 'מות יומת', אין משהו של שנאה, כי אם 'משפט'.

וזה רואים אנו מכל פרשת משפטים: הודה מעצמו — פטור, ואם חייבוהו בית דין — חייב כפל. ובשלמו הקרן עם הכפל, נפטר לגמרי מבלי שתשאר שום טינא על הגנב בלב הבעלים. שכל ענין התשלומין הוא מחיוב קיום המשפט, מבלי שיהיה כאן שייכות כלל להרגשתו של אדם. טרם שבקש מחילה, הריהו רשע גמור בעיניו — 'נקיט ליה בליביה', ותיכף אחרי בקשו מחילה — כבר סולק הכל והריהו צדיק גמור, שכבר קיים מדת משפט.

וזהו שכתב החכם לוצטו במסילת ישירים ש'תורה מביאה לידי זהירות' — היינו, על ידי לימוד שכר ועונש. שכשולמדים משפטי התורה, איך שהדברים העמדו על כחוט השערה מבלי שיהיה לאדם שייכות בהם כלל, וכל הרגשיו ומבטיו צריך שיתנהלו על פי מדת משפט, שע"י בקשת המחילה של חבריו, כל השקפתו עליו מתהפכת בתכלית ההיפוך — רואים את 'חוט השערה' שבמשפט, ומתוך כך באים לידי זהירות' (שם קיג).

דף מח

זרבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה? אמר לך: משמשין ממשמשין גמרינן, לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה' — התוס' פרשו שאלת הגמרא, מדוע רבא אינו לומד את שיטתו שהזמנה לאו מלתא מעגלה ערופה שלפי דבריו במקום אחר אין ירידתה לנחל אוסרתה.

ותמה הגרעק"א (בשו"ת ג) אם כן מה מתרץ הגמרא 'משמשים ממשמשים גמר לאפוקי עגלה ערופה דגופה קדושה היא', עדיין יש ללמוד בקל-וחומר מעגלה ערופה שאפילו בגוף הקדושה הזמנה לאו מלתא, כל שכן בתשמישים.

ובספר ארץ הצבי (לד) כתב לישיב בשם רבו הגרי"ד סולובייציק ז"ל, בהקדם קושיית הנצי"ב (העמק שאלה קלג סק"ט) על מה שאמרו (ב"מ נו:): בונין [בנין עבור הקדש] בחול ואחר כך מקדישין. וקשה למאן דאמר הזמנה מילתא מה חילוק יש בדבר, מכל מקום נאסר משעה שבונים?

ויש לבאר, שדין 'הזמנה' אין בכחו ליצור איסור, אלא רק במקום שכבר קיים איסור, אנו אומרים שאפשר להטפיל אליו דבר ע"י 'הזמנה', וממילא חל עליו האיסור של העיקר הקיים בעולם, הלכך כאשר בונים בחול ועדיין אין מקדישים, אין נאסר משום 'הזמנה' שהרי עדיין אין שם הקדש שאליו הוא מטפיל את מה שמזמין.

ומאותה הסיבה עגלה ערופה שהיא גופא קדושה, אין שייך בה הזמנה כלל, כי אי אפשר שיהא הדבר אסור ע"י שעומד ומזומן להיות אסור. ורק אם קיים כבר איסור והוא מזמין אליו דבר אחר, שייך ענין 'הזמנה'. וכגון מזמין בגד למת קיים, על ידי ההזמנה חל על הבגד דין משמשי המת, וכשם שהמת אסור בהנאה, כך המשמשים הטפלים אליו נאסרים שנקרא עליהם שם המת (כמו שכתב רש"י). אבל האורג בגד עבור החי לכשימות, מבואר בסוגיא שאינו נאסר לדברי הכל, ומדוע אין זו הזמנה, שהרי ישתמש בזה עבור מת? אלא מפני שאין כאן מת כלל, א"א שיחול על הבגדים שהם משמשי המת, שאין שייך להיות טפל אם אין העיקר קיים.

יש להעיר שבאור זה לכאורה מנוגד בסברה לשיטת הראשונים (ערו"ה וחדושי הר"ן; רמ"א או"ח מב,ג) שאפילו לפי מה דקיימא לן כרבא 'הזמנה לאו מילתא', הזמנה לגוף הקדושה — מילתא, כעגלה ערופה. ושלכן קלף המעובד לשם תפלין, אסור לכתוב עליו דברי חול. וע"ע בשו"ת דובב מישרים לה; חדושי הגר"ז על התורה (סטנסיל) — עקב.

'צר ביה ולא אומניה שרי' — הר"ן כתב שאם בשעה שצר בו חשב בלבו שיהא מיועד לכך, הרי זה כ'אומניה וצר ביה' שהרי באותה צרירה הוא גם מזמינו לדבר. ומאידך גיסא, אם התנה שאינו נותן אלא לזמן — אין זה חשוב 'צר ביה' כלל. ולפי זה מדובר כשצרר בו תפלין ללא כל כוונה מפורשת, לא להשאירן שם ולא ליטלם אחר כך.

ולדעת הרמב"ן (המובא בר"ן, וכן פסק בשו"ע יו"ד ססד,א) שהחובב קבר למת אפילו הניחו שם ע"מ לפנותו נאסר כ'אומניה וצר ביה', לכאורה י"ל שה"ה בתיק של תפלין דאומניה וצר ביה על תנאי שיטלם. אך יש לחלק בין החובב מתחילה לצורך המת ובין הזמנה בעלמא. אכן אם יארוג סודר מעיקרא לתפלין או יחדש בו דבר לתפלין וכד', אפילו צר ביה ע"מ להוציא אסור. וכן נפסק במשנ"ב (מב סק"ד) עפ"י אחרונים. ומבואר שנקטו כהרמב"ן (כביו"ד שם), ולא כהר"ן שמתיר.

(ע"ב) 'התם משום מררייהו' — ואין זורקים עליו כלים כדי שייקברו עמו, הלכך אין זה כלום.

(כן נראה מתוך דברי המאירי. ואעפ"י שכתב רש"י שעושים זאת כדי לאסור הכלים, אין זו הזמנה לפי שאין זה לצורך המת. ומשמע שאם זורקים כדי שייקברו עמו — אסורים מעיקר הדין. ואף לרבא — דהוי כ'אומניה וצר ביה' (ערמ"ה ור"ן ותו"ח). ולכאורה נראה שכלים שאין המת עושה בהם אלא מונחים עמו, אפילו אם נזרקים כדי להיקבר עמו, אינם נאסרים מעיקר הדין [אף לאביי]. כי מה צורך המת יש בהם. ואולם משום גזרת תכריכין אסורים מדרבנן, ולא פלוג רבנן בין תכריכין לשאר דברים שאינם כרוכים, כגון מיני תכשיטים. וצ"ע ובדיקה).

'או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה פסולות. עור בהמה טהורה כשירות' — כלומר שחיפה את הפרשיות בבתים של עור... והוא הדין לרצועות התפלין, גם בזה נחלקו תנא קמא ורשב"ג, האם כשירות כשלא נעבדו לשמה (עפ"י ראשונים). ויש אומרים שרק בעור הבתים נחלקו, אבל ברצועות אפילו לחכמים צריך עיבוד לשמן, מפני שהן כגוף הקדושה ולא רק בגדר 'תשמישי קדושה' (כן יש אומרים בדעת הרמב"ם — ע' בהל' תפלין ג, טו וכס"מ; פירוש מהר"ם בנט על המרדכי, ה"ק תתקסה; מג"א לב סקנ"א ועוד).

'תנאי היא דתניא... כשירות אע"פ שלא עיבדן לשמן. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן' — רש"י מפרש שרשב"ג סובר הזמנה מלתא היא ולכך צריך עיבוד לשמה. וחכמים סוברים לאו מלתא ולכך לא אכפת לנו אם ייעשה לשמה אם לאו. ורבנו תם והרו"ה פרשו [מחמת סתירת ההלכות] להפך; רשב"ג סובר הזמנה לאו מלתא היא, ולכך אין די בהזמנת העור לשם תפלין אלא צריך לעבדו לשמה. [ואעפ"י שרשב"ג סובר הזמנה לאו מלתא אפילו על ידי מעשה, כגון אורג בגד למת, וכיצד מועילה עשייה לשמה לקדשן — אפשר הואיל והרצועות הן דבר של קדושה משום ש"ן ויו"ד של תפלין, ואינן בגדר 'משמשי' בלבד, הלכך נאסרות ע"י הזמנת מעשה. עפ"י רו"ה. ואעפ"י שרשב"ג עגלה ערופה אינה נאסרת בירידתה לנחל, הגם שהיא גופה קדושה (עתוס' לעיל. ואולם יש מפקפקים בדבר — ערש"ש ובירור הלכה) — י"ל שבמעשה גמור בגוף הדבר כגון עיבוד מודה רבא שנאסר, עכ"פ לרשב"ג. והיינו טעמא דלא סגי במעשה כל דהו אלא בעי עיבוד לשמה דוקא. וע"ע בשו"ת רעק"א ג]. וחכמים סוברים הזמנה מלתא היא הלכך אין צורך בעיבוד לשמה, אלא מזמינו לשם קדושה כדי שיתקדש קודם שישתמשו בו, ודיו.

והרמב"ן מפרש (וכן הסכים הר"ן) שאין שתי המחלוקות תלויות זו בזו כלל, אלא אביי תירץ הקושיא מהברייתא ואמר שיש תנא אחר הסובר הזמנה מלתא היא, והיינו רשב"ג, מתוך שמצריך עיבוד לשמה משמע שאפשר לקדש בהזמנה. [ויתכן שגם תנא קמא סובר הזמנה מלתא, אלא שלדעתו אין צריך כלל לקדש את העור קודם שישתמשו בו. או סובר שאפשר לקדשו בהזמנה כלשהי קודם הכתיבה, ואין צורך שכל עשיותיו יהיו לשמה]. ואולם רבא סובר שאין טעם עיבוד לשמו כדי לקדש את העור [דלעולם אי אפשר לקדשו בכך, דהזמנה לאו מלתא] אלא מצוה בעלמא היא לחיוב המצוות שתהא עשייתן לשמן, שהרי אף במצוות ציצית שאין בה משום קדושה כתפלין, מצוה לעשותה לשמה.

'הרוגי מלכות נכסיהן למלך' — לא נתפרש טעמו ומקורו של דין זה. ויש לומר שנלמד מן האמור בפרשת המלך (שבשמואל-א), שיכול להחרים את ממון נתיניו. ובמלך ישראל מדובר כאן, כמו שפרש"י. ואלו הם דברי הרמב"ם (מלכים רפ"ד) 'שיש לו [למלך] לגזור שכל מי שיגנוב המכס ילקח ממנו או יהרג, שנאמר [בפרשת המלך] ואתם תהיו לו לעבדים'. ולפי זה נוכל לפרש טעמו של רבי יהודה שנכסיהם ליורשים, שהולך לפי שיטתו (לעיל כ:): שאין המלך מותר במה שנאמר בפרשת המלך, ולא נאמר אלא לאיים עליהם (עפ"י קול צופיך עמ' קעא).

דף מט

'אתיוה ליואב דייניה...' — זהו באור הכתוב וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה אשר עשה לשני שרי צבאות... — שני דברים המחייבים מיתה עשה; מרידה במלכות ('אשר עשה לי') והריגת אבנר ועמשא ('אשר עשה לשני שרי...'). ועשית כחמתך... — כלומר ראה בדעתך באיזה אופן להרגו, אם משום מורד במלכות, או במיתת בית דין משום רציחה. וכן היה, תחילה בא עליו בטענת רציחה ולבסוף הרגו מחמת מורד במלכות (עפ"י הגר"ז — ויח').

'אמר ליה עמשא אכין ורקין דרש... והוא באגרת עשה' — ע"ע במובא בקדושין מב (משער המלך מעילה רפ"ז), בדין 'אין שליח לדבר עבירה' כשהשליח שוגג.

'דאמר רב יהודה אמר רב: ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו...' — ע' לעיל כא.

'אטו ביתו מדבר הוא?' — 'דהא שר הצבא מוכרח לדור בירושלם, בקרבת המלך ומרכזו הצבא' (מהגר"א נבנצל שליט"א).

*

'על עסקי שלו' — רש"י: שאל לו בערמה, יבמה גדמת היאך חולצת... הנה קטע מתוך דרשה שנשא הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל (נדפסה בסוף ספרו 'אמת ליעקב — עיונים במקרא'): ... לאחר שהסברנו מהם הנביאים והכתובים, נייחד דברים בקושי שבלמודם. בלמדנו את הנביאים, ביחוד את הראשונים שבהם, אנו עוברים לעולם שלפני שלשת אלפים שנה. עולם שרכבו בו על אתונות ונלחמו בחרב ובחץ. אנו מביטים עליו מלמעלה. אנו, דור

אבנים הניתנים על גבי הקבר דרך ציון או דרך כבוד — כתבו ראשונים שמותרים בהנאה, שאינן חלק מהקבר (ע' מאירי כאן שאין פקפוק בהיתרן; טור וב"י יו"ד שסד עפ"י הרא"ש והרשב"א). ויש אוסרים כל מה שנעשה לכבוד המת, ולפי זה אסור להשען על האבן שנותנים על הקבר למצבה (מונא בהג"א פ"ג דמו"ק פ. וברמ"א יו"ד שם הובאו שתי הדעות. ועב"ח וט"ז).

ב. קבר הנמצא ברשותו של אדם (ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר שם) — מותר לפנותו [ואין חוששים שמא מת מצוה הוא שקנה מקומו — כי מת מצוה יש לו קול]. פינהו — מקומו טהור ומותר בהנאה (שאינן תורת קבר עליו. רש"י).
קבר הידוע (— שנקבר שם מדעת בעל השדה) — אסור לפנותו. פינהו — מקומו טמא (מגורה דרבנן, שגורו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנהו) ואסור בהנאה.
קבר המזיק את הרבים — מותר לפנותו. פינהו — מקומו טהור (שלא גזרו עליו, מפני הנזק) ואסור בהנאה, שאיסור תורה הוא ואינו נפקע.
א. לגרסת הרמב"ם (טומאת מת ה-ה-ו) קבר הנמצא שפינהו — מקומו טמא ואסור בהנאה עד שייבדק. וקבר הידוע אסור לפנותו ואם פינהו — מקומו טהור ומותר בהנאה. וקבר המזיק את הרבים — מפנים אותו ומקומו טמא ואסור בהנאה. והראב"ד השיג.
ב. קבר המזיק את הרבים כגון שהוא סמוך לדרך, לא אסרו בהנאה כשפינהו אלא אם קדם הקבר, אבל קדמה הדרך — מקומו מותר בהנאה (עפ"י יו"ד שסד, ה).

דפים מז — מח

קו. האם הזמנה מלתא היא אם לאו? אלו נפקותות מבווארות בסוגיא בנידון זה?

האורג בגד למת — אביי אמר: אסור, הזמנה (= הכנה) — מלתא היא (שם שם מעגלה ערופה, שביירידתה לנחל נאסרת, לדעתו). רבא אמר: מותר. הזמנה לאו מלתא (שם שם מעבודת כוכבים, שאין משמשי עכו"ם נאסרים בהזמנה). ותלו בגמרא נידון זה במחלוקת תנאים. דרש מרימר הלכה כאביי. והחכמים אמרו הלכה כרבא. וכן מסקנת הסוגיא, כרבא. (וכן דעת רב חסדא).
האורג בגד לחי לכשימות, או חוצב קבר לחי לכשימות, או חוצב סתם לכשיצטרך — לא נאסר לדברי הכל.

וכן מבוואר בסוגיא שהטווה חוט לעשותו בגד למת — לדברי הכל לא נאסר. (ואולם מעות שנגבו לצורך המת, לפי תירוץ אחד בתוס' יש בהם ענין הזמנה האוסרת, משום שראויים לקנות בהן כל דבר).
ולאידך גיסא, כאשר הזמין וגם נשתמש בו פעם אחת למה שהזמין — נאסר אף לדברי רבא, כגון סודר שהזמינו לצור בו תפלין וצר בו. וכן בגד שעשאו למת וכרכו בו. ואפילו רק נגע במיטה הנקברת עמו, כדלהלן].

א. יש סוברים שהזמנה לגוף הקדושה — מלתא היא, אפילו לדברי רבא (עפ"י בעל המאור; רמ"א או"ח מב, ג).

ב. התוס' והר"ן נקטו שגם לאביי אין הזמנה אוסרת בדיבור בלבד אלא עם מעשה, כגון אורג בגד או שקנאו ואמר (התוס' כתבו 'נטלו ואמר' אבל הר"ן כתב שצריך מעשה בגוף הדבר או שינוי רשות) זה היא למת, או שזרקו על המת, או שגבה מעות לצורך המת וכד'. ויש אומרים שגם בדיבור בלבד הרי זו הזמנה (ער"ן בשם רמב"ן).

- ג. אפשר לבטל הזמנה על ידי דיבור מפורש שחוזר בו מהזמנתו, דאית דיבור ומבטל דיבור (עפ"י באור הלכה מב,ג).
- ד. הזמנת קטן אינה אוסרת, אבל אם עשה גם מעשה, כגון 'אומניה וצר ביה' — אסור, שקטן יש לו מעשה ואין לו מחשבה (עפ"י משנ"ב מב סק"ג).

נפקותות נוספות המבוארות בסוגיא:

פפה (= צעף נשים) הטמאה טומאת מדרס שנתנתו לספר (פירוש, נתנתו לגזברים או שהתקינתו בעשיית מעשה. ער"ן); למ"ד הזמנה מלתא — טהור מן המדרס [אבל טמא מגע מדרס, שהרי נגעה בעצמה בעודה מדרס. רש"י], ולמ"ד לאו מלתא לא נטהרה אלא אם אף כרכתו על הספר. יש סוברים שאם נטמאה הכיפה, אינה נטהרת בנתינה לספר, רק מכאן ולהבא אמרו שאינה מקבלת טומאת מדרס (ע' במאירי).

סודר שהזמינו לצור בו תפלין; למ"ד הזמנה מלתא נאסר לצור בו מעות, ולמ"ד לאו מלתא לא אסור אלא אם צרר בו כבר תפלין. [צר ולא הזמין — מותר לצור בו מעות, שאקראי בעלמא הוא. רב חסדא. ודין זה נכון בין לאביי בין לרבא. וכן מפורש בבבלי].

אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפלין; למ"ד הזמנה מלתא אסור להשתמש בהם חול. ולמ"ד לאו מלתא — מותר. [נשתמש בהם קודש — לדברי הכל אסור להשתמש בהם חול].

נפש (= מבנה שעל הקבר, מצבה) שבנאו לשם מת, או אפילו רק הוסיף בו דימוס אחד לשם מת — למ"ד הזמנה מלתא אסור, ולמ"ד לאו מלתא מותר כל עוד לא השליך שם מת. [בנאו לשם חי לכשימות, ולא הוסיף בו דימוס לשם מת — מותר בהנאה. ואם השליך בו מת — אסור כל זמן שלא פינהו למת. פינהו — מותר בהנאה. אבל אם הוסיף דימוס למת — נאסר לעולם אפילו פינהו. ואם היה מכירו לדימוס — חולצו ומותר (רפרם בר"פ בשם רב חסדא)].

א. הניח את המת על מנת לפנותו, וכן צר תפלין בסודר על תנאי — אין זה מעשה האוסר. ואם בשעת המעשה אמר או חשב בלבו שיהא מיוחד לכך, גם ללא הזמנה מוקדמת — אסור אפילו לרבא (עפ"י ר"ן).

יש סוברים שאפילו הניח המת על דעת לפנותו — אסור, אם חצבו לצורך המת (עפ"י רמב"ן; יו"ד סד,א. וכן בסודר שעשאו מתחילה לתפלין, אפילו צר בו על תנאי — אסור. עפ"י פוסקים).

ב. אם כשהזמין הסודר עדיין לא לקח תפלין, לא חלה ההזמנה לאסור [כדין מזמין קבר לחי לכשימות], וגם אם צר בו תפלין [שלא במחשבת קביעות] אחר שקנאן — מותר לצור בו מעות (עפ"י באור הלכה מב,ג ד"ה למיצר).

החוצב קבר למת פלוני וקברו בקבר אחר; למ"ד הזמנה מלתא, הרי זה לא ייקבר עולמית. ולמ"ד לאו מלתא — מותר. החוצב אבנים — לדברי הכל מותר. [חצב קבר לאביו, משום כבוד אביו לא ייקבר עולמית. ולרשב"ג אף החוצב אבנים לאביו (יש פוסקים כתנא קמא ויש כרשב"ג. ע' מאירי)]. החוצב קבר למת והשליך בו מת — לדברי הכל נאסר עולמית ואפילו פינהו. ואפילו הטיל בו נפל. ולדברי רשב"ג אין לנפלים תפיסת הקבר. (והלכה כתנא קמא. יו"ד סד,א).

עוד מבואר בסוגיא שדין עיבוד עור התפלין לשמו, שייך ותלוי בנידון זה.

א. לפרש"י, אם הזמנה מלתא צריך עיבוד לשמה. ולפירוש רבנו תם ורז"ה — להפך, אם הזמנה מלתא די בהזמנה ואין צורך בעיבוד לשמה. ולפירוש רמב"ן אין הדברים תלויים בהכרח, אלא אביי דחה ואמר שרשב"ג שהצריך עיבוד לשמה, סובר הזמנה מלתא. אבל לרבא אין תלות בין הנידונים.

ב. יש אומרים שלהלכה אנו נוקטים כרשב"ג להצריך עיבוד עור התפלין [ומזוות] לשמן (תוס').
יש חולקים (כ"כ הר"ן לשמוע מהר"ף; מאירי; כס"מ תפלין ג, טו בדעת הרמב"ם).
יש אומרים שלהלכה אין צריך עיבוד כלל לבתי התפלין, הלכך כשר גם אם לא נעבדו לשמה.
ואולם רצועות התפלין אינן כשרות אלא כשנעבדו לשמן (עפ"י בהגר"א או"ח לב בדעת הרמב"ם;
אבנ"ז יח, יט. ויש מפרשים דעת הרמב"ם שפוסק כתנא קמא ואולם ברצועות מודה ת"ק שצריך לשמה דהו
קדושה עצמה).
וכן יש אומרים שבקלף התפלין עצמם לדברי הכל צריך עיבוד לשמה (עפ"י רז"ה ומאירי ועוד).

דף מח

קז. א. גבו מעות למתים או למת מסוים, וניתותו — מה יעשו בהן?
ב. מת שקרוביו זורקים עליו כלים הרבה, האם הכלים נאסרים והאם רשאים ליטלם?

מותר המתים — למתים (גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותירו מהם — יניחום לצורך מתים
אחרים. רש"י).

מותר המת (— שגבו לצורך מת מסוים) — ליורשיו. רבי מאיר אומר: לא יגע בהם עד שיבוא אליהו. ורבי נתן
אומר: יעשנו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו. [אביי מפרש שנחלקו האם המותר נתפס באיסור כמו
עיקר המעות שנאסרים בהזמנה. ורבא מפרש מחלוקתם האם המת מוחל מחיים על בזיונו (שגבו עבורו)
בשביל היורשים או אינו מוחל, אבל איסור הנאה אין כאן. ורבי מאיר מסתפק בדבר ולכך יהא מונח עד
שיבוא אליהו ויתברר הדבר].

לפי הפירוש האחד בתוס', מדובר שגבו בגדים לצורך המת, אבל גבו מעות — לא נאסרו,
שהרי זה כ'טווי לאריגה'. [ומכל מקום מדין צדקה היה בדין שלא לשנותו, אך משום שהוא
מוחל לגבי יורשיו מותר. כן כתב הר"ן].

ולפי פירוש אחרון מדובר בגבו מעות ואעפ"כ נאסרו. ואפשר שלפירוש זה כשגבו או קנו
בגדים אסור לעשות בהם דימוס לרבי נתן, שכבר נאסרו הבגדים.

ב. היו אביו ואמו מזרקים על המת כלים (יותר מן הצורך. ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם
בשבילו. ערש"י) — אין הכלים נאסרים [ואפילו לאביי, שאין כאן הזמנה לצורך המת משום שעושים כן
אגב מרירותם] ומצוה על אחרים להצילם (שאינן השבת אבידה גדולה מזה).
רשב"ג אומר: במה דברים אמורים — שלא נגעו במטה. אבל נגעו במטה — אסורים. ופרשו במטה
הנקברת עמו, וגזרה מדרבנן היא כדי שלא יבואו לומר תכריכי המת מותרים, אבל במטה שמת בה ואין
רגילים לכורכו עליה בתכריכי קבורה — אינם נאסרים. (וכן הלכה. רמב"ם אבל יד, כא).

קח. הרוגי בית דין והרוגי מלכות — נכסיהם למי?

הרוגי בית דין נכסיהם ליורשיהם.

הרוגי מלכות, שנתחייבו מיתה למלך ישראל, כגון שמרדו בו — למלך. רבי יהודה אומר: ליורשים. [ומה
שנאמר באחאב שירד לרשת את נכסי נבות — מפני שבן אחי אביו היה. ואעפ"י שהיו לו לנבות בנים,
גם אותם הרג אחאב, והריהו היורש. ומה שיואב נאחו בקרנות המזבח — לא מפני שלא רצה להיות נדון

למלכות כדי שלא יפלו נכסיו למלך, שהרי בין כך נכסיו ליורשיו, אלא בשביל חיי שעה נס לשם, שלא יהרגוהו מיד].

מסתימת דברי הרמב"ם (מלכים ס"ג ופ"ד) משמע שכל הרוגי המלך ממונם למלך, הן הנהרגים משום מרידה, הן הנהרגים לתיקון החברה כגון ההורג ללא התראה. ואולם הרמ"ה כתב 'הרוגי מלכות מחמת מרדין'. וכן מפורש מאירי, שרק המורדים ממונם למלך אבל לא הנהרגים בשביל תיקון עולם.

דפים מח — מט

קט. א. מה היו דברי יואב לבניהו בן יהודע כשנאחו בקרנות המזבח, ומה ענה לו בניהו בשם שלמה המלך?

ב. מדוע הרג שלמה את יואב?

ג. מהו שבחו של יואב?

א. אמר יואב לבניהו: פה אמות [ולא אהא נידון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך — כדברי חכמים. ולרבי יהודה, משום חיי שעה אמר כן, לדחותם עד שיישיבו הדברים לשלמה ויבואו, כאמור]. אמור למלך: שנים אל תעשה לי, אלא אם הורגני — קבל אתה את הקללות שקללני אביך. ואם לאו — אקבל אני את הקללות. וצוה המלך להרגו. ואכן נתקיימו כל הקללות בורעו של שלמה, כמו שדרשו חכמים מן המקראות. [אמר רב יהודה אמר רב: זהו שאומרים הבריות, תהא מן המקוללים ולא מן המקללים, כי סופה של קללת חנם שהיא שבה אל המקלל].

ב. יואב נהרג על ידי שלמה משום שהיה מורד במלכות, שנטה אחרי אדוניה ואף בקש לנטות אחר אבשלום [אלא שלא נטה משום אימת דוד שעדיין היתה עליו]. אבל משום הריגת אבנר ועמשא — לא הרגוהו, מפני שסבר שהורגם כדין; את אבנר הרג משום שגואל דם עשאל היה, ואת עמשא הרג כי סבר שמרד במלכות מפני שהתאחר להזעיק את איש יהודה כמאמר המלך אליו.

א. לפי מה שאמרו 'פליגא דר' יוסי ברבי חנינא', משמע שלדבריו לא היה יואב מורד במלכות ולדעתו צ"ל שנהרג משום שהרג לאבנר ועמשא. וצ"ב.

ב. הריגת יואב לאבשלום נראה שהיתה צודקת עפ"י דין, ולכך לא להזכיר דוד בצוואתו לשלמה מעשה זה, ואעפ"י שאולי לא היתה התראה, הלא מורד במלכות אין צריך התראה (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד נ"ו).

על סיבת הריגת אבנר, מותו והלוייתו — ע' לעיל כ.

ד. אמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה, ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה...

אמר רב יהודה אמר רב: ביתו של יואב היה מופקר לכל כמדבר (ויקבר בביתו במדבר). דבר אחר: מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות.

והיה יואב מפרנס את עניי העיר במדה מרובה; ויואב יחיה את שאר העיר — אמר רב יהודה: אפילו מיני דגים קטנים (— דברים דקים וענוגים. רש"י) שהיה טועם, פורס ונותן להם.

[עוד אמרו עליו (פסיקתא רבתי י"א, ג) שהיה ראש לסנהדרין, גדול בתורה וגבור במלחמה. (וע' גם בירושלמי מכות ב,י).]